

Ivana Vatovec
Med jatami senc

Slovenske večernice 175
Družinske večernice 82

Ivana Vatovec
MED JATAMI SENC

Ivana Vatovec
MED JATAMI SENC

Redna zbirka Celjske Mohorjeve družbe za leto 2026
Zbirka Slovenske večernice 175

Redna knjiga knjižnega daru Mohorjeve družbe v Celovcu za leto 2026
Družinske večernice 82

© Celjska Mohorjeva družba, 2025
Vse pravice pridržane.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-311.2

VATOVEC, Ivana

Med jatami senc / Ivana Vatovec. - Celje : Celjska Mohorjeva družba : Društvo
Mohorjeva družba ; V Celovcu : Mohorjeva družba, 2025. - (Slovenske večernice ; 175)
(Družinske večernice ; 82)

ISBN 978-961-278-752-3 (Celjska Mohorjeva družba)

ISBN 978-3-7086-1389-5 (Mohorjeva družba v Celovcu)

COBISS.SI-ID 241362435

Ivana Vatovec
Med jatami senc

Slovenske večernice 175
Družinske večernice 82

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
Prva slovenska založba

Mohorjeva
Celovec

Uvod

Življenje vsakomur stke lastno zgodbo. Vsaka je edinstvena. V nekaterih prevladujejo svetli, veseli dnevi, druge so prežete s temnejšimi toni. Med njimi pa se najdejo tudi takšne, ki imajo prav posebne odtenke – zgodbe, ki izstopajo iz povprečja vsakdanjosti in segajo onkraj našega razumevanja. Pa vendar obstajajo. In nekdo je to zgodbo živel, od prvega do zadnjega trenutka. Ko takšno zgodbo nenadoma začutiš, te v hipu prevzame, čeprav njen glavni protagonist ni svetovno znana osebnost, ampak nekdo, ki ga poznajo le v nekaj vaseh. A to še ne pomeni, da bi morali zamahniti z roko, češ, kaj bi pisali o takih nepomembnejših, kdo bi sploh bral o njih. Nikakor, prav vsak tak človek si zasluži, da ga dvignemo iz skorajšnje pozabe in mu postavimo spomenik v besedi.

Kolikor čustev, potrpljenja, garanja, skrbi, pomanjkanja, težkih udarcev usode je Ańka preživela v svojem življenju, je velika in prevelika bera, da bi jo lahko pustili v nemar in bi utonila v minulosti.

Ta zapis njene poti je posvečen vsem ženskam, ki so prehodile svojo ozko, nemalokrat s trnjem poraščeno pot, na nekaterih mestih zelo podobno Ańkini; v minulem času, ki je dandanes že zelo odmaknjen in težko razumljiv. Zato je še toliko bolj dragocen vsak drobec,

iztrgan iz preteklosti in vшит v trenutke sedanjosti, tudi za prihodnje dni ...

Bog je rekel: »Naredimo človeka po svoji podobi, kot svojo podobnost!

Gospoduje naj ribam morja in pticam neba, živini in vsej zemlji ter vsej laznini, ki se plazi po zemlji!«

Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril.

Bog ju je blagoslovil in Bog jima je rekel: »Bodita rodovitna in množita se, napolnita zemljo in si jo podvrzita; gospodujta ribam v morju in pticam na nebu ter vsem živalim, ki se gibljejo po zemlji!«

Bog je rekel: » Glejta, dajem vama vse zelenje s semenom, ki raste po vsej zemlji, in vse sadno drevoje, katerega sadje nosi seme. Naj vama bo v hrano. Vsem živalim na zemlji, vsem pticam na nebu, vsemu, kar se giblje po zemlji in ima v sebi življenje, dajem v živjež vse zelene rastline.«

Zgodilo se je tako.

Bog je videl vse, kar je naredil, in glej, bilo je zelo dobro.

1 Mz 1,26-31

Vse je bilo tako dobro, tako lepo in tako čisto.

In Bog je dal človeku svobodno voljo.

Človek pa je to veliko darilo zlorabil, že v rajju sta prva človeka grešila, ko sta se pustila zapeljati kači, ki je vedela za njuno šibkost.

In Bog je rekel ženi:

»Zares, mnogo boš trpela v svoji nosečnosti in v bolečinah boš rojevala otroke.«

1 Mz 3,16

Prvo poglavje

10. april 1910

Na vrtu se je razdišalo pomladno jutro. Ptice se že od jutra razigrano spreletavajo med razcvetenimi krošnjami v sadovnjaku. Hruškovi cvetovi so že nekoliko potemneli in v lahni sapi se cvetni lističi trgajo, da jih potem nosi po zraku, dokler se ne poležejo okrog stare, mogočne tepke. Jablane pa komaj dobro odpirajo belo rožnata očesca, ki neznansko lepo dehtijo v svojem prebujanju. V zraku valovi nekakšna svečanost te nedelje, ki se je komaj dobro začela, a se že vse kopa v mlačnem vonju sonca, vetrca in cvetov.

V gredici ob hiši cvetijo narcise, vse polno jih je, saj se ob skrbni negi Stargove Ane lepo obdržijo in jih je vsako leto več. Dolgo je ta gredica v cvetju, kajti Ana ima z njimi neverjetno veselje in jih je nasadila več sort: od zgodnjih, ki se sramežljivo odpirajo že kmalu zatem, ko se ob odjugi stopi zadnji sneg, do poznih, ki čakajo, da se zemlja dodobra odgreje in se potem iztezajo k soncu v vsej svoji razkošni lepoti.

Ana neznansko ljubi cvetje. Kadar v vasi opazi kaj, kar pritegne njeno pozornost, se ne more premagati, da ne bi stopila h gospodinji in jo prosila za čebulico ali vejico za potaknjenca. In vse, kar da v zemljo, se navadno prime in raste in cveti ter ji dela veliko veselje.

Na malih okencih navadno kmalu zacvetijo temnordeče pelargonije v ozkih lesenih koritcih, ki jih je naredil že ded, pa sta jih potem oče in nato brat vsake toliko popravljala, da so vzdržala bohotnost njenih rož. Na ograji ganka, ki je bolj senčen, pa čuva vodenke in fuksije. Tega dne pelargonije še ne cvetijo, čeprav so koritca že na svojem mestu. Ampak Ani ni mar ne za narcise ne za pelargonije. Leži v mali kamrici. Trgajo jo silne bolečine, a ne daje glasu od sebe, le kdaj pa kdaj ji iz ust uide stok, ko je le prehudo. Okoli nje se vrti ženska, ki so jo poklicali k porodu.

Družina je odšla v cerkev, doma je ostal le brat Janez, s katerim sta si zelo blizu.

Ana je edino njemu zaupala svoje težave, ko je ugotovila, kaj se ji je primerilo. On jo je potem branil pred materjo, ko Ana nosečnosti ni več mogla prikrivati.

»Jez's Marija, kaj bojo pa ljudi rekli,« je tarnala.

»Kaj bojo rekli ... kaj pa njih briga, kaj imamo pri naši hiši!« je planil Janez, ko je videl, da Ana nemočno vije roke in pogled upira v tla.

»Pa táko lépo sem te prosila, da pazi, kaj delaš!« se je pomikala proti hčeri, ki je kot prikovana stala na mestu.

Stargova mati je v ihti iztegnila roko, ki je težko padla na hčerin hrbet, nato pa je zgrabila debelo temno kito, ki je Ani segala skoraj do pasu in jo tako divje stresla, da je dekle za korak prestavila.

»Kaj s'm te ja táko učila? Kaj? Odgovori! S'm te tako učila?« je zdaj že v joku vpila mati in se še bolj divje zaganjala v Ano.

Tedaj je skočil Janez med njiju.

»Pustite jo, dosti hudo ji je i brez tepeža!« je rekel in se postavil pred sestro.

Mati je morala odnehati z udarci, a besede so sekale iz njenih ust in bolele še huje od udarcev. Ana se je zvila vase in si z rokami pokrila obraz.

»Kaj bo zdej? Un hlap`c ne bo nikdar na naši kmetiji, da znaš! Té bo Janez gospódar. Kam boš šla? Tam jih je puna hiša ...«

Ana je hlipala, solze so ji lile po obrazu. Dobro je vedela, da je vse, kar je mati izgovorila, res. Da je njen Lojze iz revne hiše, da ima za seboj celo četico bratov in sester, da so več lačni kot siti.

A kaj ima pri vsem tem ljubezen? Ljubezen, ki je bila tako lepa in sladka, da jo je kar nosilo po hiši in okrog nje.

Lojze je postaven fant, modrih, živih oči in svetlih las. Vedno se tam, kjer je on, poje in veseli, fantje se hudomušno zbadajo in smejiyo. Marsikatero dekliško oko se je ustavilo na njem in ni bilo videti, da mu to ne bi godilo.

Ko pa se je zazrl v Anine temne oči, sta se ujela v dolgem, sladkem dotiku pogleda, ki ju ni več izpustil. Nobeden od njiju ni razmišljal, da njuna ljubezen nima prihodnosti. Onadva sta se enostavno ljubila. Živela sta v pričakovanju vsakega srečanja. Nikoli nista bila dogovorjena, a sta se vedno nekje srečala; ali na poti na njivo ali na travnik ali je slučajno prišel mimo, ko je na perišču ob Lahinji prala perilo.

Oj, kako so bile hitre pete po stezah in poteh na Rodine, v Ugrajo, Sramote, v Ilovake, na Dolčice, v Krč, na Okljuk ali v Breg. Kolikokrat sta se na teh stezah in kolovozih srečala! Na hitro sta se pogledala in si rekla nekaj besed, pa sta že hitela vsak v svojo smer. Ampak po vsakem, še tako kratkem srečanju je bil dan svetlejši in je šlo delo lažje od rok.

Deklica je svojo veliko radost nosila v sebi in je ni nikomur izdala. Dolgo jima je uspevalo njuno skrivnost obdržati le zase. A ko se je nekega poletnega večera zgodilo, kar se navadno pri mladih in zaljubljenih zgodi, in ko se je Ana zavedela posledic, je bilo jasno, da bo njuna skrivna ljubezen obelodanjena. Ano je bilo groza, kaj bo doma, ko bo izvedela mati. Oče je bil že nekaj let na pokopališču pri sv. Marku na gričku nad vasjo. A mati je bila stroga in nje se je bala.

Ko so jo lomile jutranje slabosti, se je skrivala pred njo in bežala iz hiše, da je ne bi videla, kajti tako bi še hitreje ugotovila, kaj se dogaja.

»Lojze, kaj bom zdaj?« je zajokala, ko je izjecljala, kaj se jima je zgodilo.

Fant je ves bled grizel ustnice. S tem tudi on ni računal. In naenkrat se jima je resničnost kruto, a kristalno čisto zjasnila pred očmi. Vse, kar sta do tega časa nekako odrivala od sebe, je z vso silo pljusnilo vanju in ju začelo stiskati in dušiti.

»Ne vem, Ana ... res ne vem ... k nam ne moreš priti ... saj veš ... k vam jaz ne morem ...« je zastokal in jo objel.

Njun objem je bil eno samo trepetanje skrbi in žalosti.

»Ne jokaj, Ana, saj se bo nekako ... rešilo ... Morda dobim kje kak zaslužek, pa se bova že nekam spravila ...« je govoril, česar še sam ni verjel.

Po tistem večeru sta se videla le od daleč. Lojze k njim ni smel, ona pa se je bolj zadrževala doma. Ljudje so govorili tako in tako, a če je ni nihče videl, je tudi niso boleli vprašujoči in včasih privoščljivi pogledi. Izogibala se je vseh, tistih, ki so hodili mimo njihove hiše, sosedov in redkih obiskovalcev. Najraje se je umaknila kam v samoto, da ji le ni bilo treba prenašati neizgovorjenih vprašanj in pomilovanja nekaterih težko preizkušanih žena.

Ana se je v mislih pogovarjala le s svojim otrokom, ki se je že živahno premikal v njej in jo opozarjal, da bo kmalu prišel na svet. Mati jo je včasih premerila z dolgim in očitajočim pogledom. In kdaj pa kdaj navrgla: »No, zdaj pa imaš ...«

Pravzaprav so imeli vsi, le da se tega v svoji jezi ni zavedala. V takih primerih se je dekle nemudoma izmuznilo iz prostora in se zateklo v kak temen kot, da bi bila neopažena in bi jo pustili pri miru. Neizmerno jo je bolelo, da jo je mati

tako grobo opominjala na njeno stanje, ko se je pa sama še predobro zavedala, v kako nezavidljivem položaju je pristala.

Ni hotela razmišljati, kaj bo, ko se otrok rodi. Zdaj je pri hiši v sramoto in odveč le ona, potem bosta oba z otrokom. Nekoliko upanja ji je vlilo sporočilo Lojzeta, ki ji ga je prenesel brat Janez v dneh pred božičem.

»Lojze pravi, naj te pozdravim. Pa da ne obupaj, da se bo nekako že uredilo. On si išče zaslužek, da bi se morda le postavila na svoje noge,« je rekel Janez sestri, ki se mu je smilila, ko jo je gledal vso blede in žalostno ter spremenjeno v nosečnosti.

»Ah, Janez, ne vem, če bom to dočakala ... Saj veš, kako je pri nas, kako je povsod težko ...«

Ani so se svetle solze usule iz oči in nizko je sklonila glavo. Janez je stopil k njej. Najraje bi jo objel in potolažil, a tega niso bili vajeni, zato ji je tiho rekel: »Ana, boš videla, da se bo uredilo ... še jaz bom pomagal!«

Nasmehnila se je skozi solzno meglo in hvaležnost ji je vzela dar govora. Ta njen brat, kako ga ima rada! Kako vidi njeno nesrečo in ji skuša pomagati, pa je sam zvezan s podobnimi vezmi kot ona; trdo kmečko življenje, delo, vaška opravljenost in pokornost materi, ki se je najbolj bala tega, kar bi rekli ljudje. Janez je v sebi že nekolikokrat pomislil, da se je ta nesreča Ani zgodila ravno zaradi nenehnih materinih pridig in svaril pred ljudmi, ki da dober glas nosijo v deveto vas, slabega pa še trikrat dlje. Če je le bil v bližini, ko je mati oštevala sestro, je skočil: »Pustite jo, saj ima brez tega dovolj težko življenje!«

Tako se je mati navadila, da je najprej pogledala, če je Janez kje v bližini in je šele nato dala duška svoji jezi. Ana ni več ugovarjala, ni se branila, le glavo je sklonila in vroče solze so ji vrele iz oči in kapljale na tla.

»Ko me le ne bi bilo več!« si je včasih zaželela s tako silo, da jo je samo sebe postalo strah ...

Tega dne je v Aninih mislih in čutih prostora le za bolečine, ki jo trgajo tako silno, da jo na trenutke obide misel, da ne bo zdržala.

Tona, ženska, ki je na svet spravila že mnogo otrok, vidi njeno stisko in ji prijazno odmakne temen koder s potnega čela.

»Pomagajte mi ...« zašepeče Ana in Tono ulovi za roko. Stisne jo z nadnaravno močjo in Tona mirno prenese bolečino, saj je tega že navajena.

»Saj bo, Ana, še malo, pa boš rešena. Pridna si, znaš potrpeti ...« ji govori. Ob tem je tudi njej hudo, saj ve, da ji ne bo lahko, ko bo »rešena«.

Tona je vajena raznovrstnih zgodb, ki jim je priča pri opravljanju svojega poslanstva. Mnogo jih je in mnogo je težkih, da je še njej včasih hudo, ko vidi, v kakšno življenje se rodi otrok. Pri kateri hiši je že toliko otrok, da je vsak novi odveč. A kaj, ko o tem ne odloča ne ona ne mati, ki je že vsa izčrpana od številnih porodov in težaškega dela, da je čudež, da sploh še lahko zanosi. Potem se tudi mati počasi sprijazni z novimi usti in čas spet obrne nov list siromaštva. Zgodi se tudi, da je pri hiši bogatija, pa ji ni dano imeti naslednika. Neredko je doživela, da je otrok umrl zaradi prezgodnjega poroda in potem nesojena mati ni mogla več zanositi.

Ane ji je žal. Lepa, prijazna deklica je, ki jo je usoda grdo pretentala. Tona si zanjo želi, da bi se ji vse izteklo le na dobro.

In res pride kmalu tako daleč, da se v mali kamrici oglasi otroški jok.

»Deklico imaš!« veselo reče Tona. »Takoj jo boš videla,« še doda in hiti čistiti otroka, da ga čim prej zavije v plenice.

Ana izmučeno zapre oči. A le za trenutek. Nato jo resnica presune, da se zdrzne in se prestrašeno zazre v Tono.

»Je zdrava?« strahoma vpraša.

»Tako je videti. In vse prstke ima na rokah in nogah,« je Tona dobrovoljna.

Ko mlada mati iz sebe iztisne še posteljico, se za njo ulije svetla kri. Tona iz predalnika potegne predal in vanj odloži otroka. Prestraši jo to, kar vidi. Čeprav se trudi, da tega ne bi bilo opaziti, Ana začuti njen strah. Tesnobno se zazre vanjo.

Tona mrzlično razmišlja, kaj mora storiti. Ani pokrči noge in jih podloži z zvito odejo. Morda se bo krvavitev zaustavila, morda je samo prvi izliv tako močan. Nekoliko počaka, nato podstavi umivalnik in nežno pritisne na Anin trebuh. V umivalnik se iztečejo celi kosmi pol strjene krvi.

»Janez!« pokliče fanta, ki se potika okrog vogalov, saj mu je težko, ko sliši sestrično ječanje.

»Pridi, bova skuhala rmanovega čaja!«

Janez poišče lonček in naliže vanj vroče vode iz lonca, ki je ves čas na zakurjenem štedilniku. Tona prinese platneno vrečko, iz katere vsuje dobršno merico v vodo in lonček odmakne od ognja.

»Pokrij lonček in počakaj nekaj minut, nato pa čaj precedi in ga prinesi Ani!« mu reče Tona in že je ni več.

Janez si je ne upa vprašati, kaj se dogaja, a nekaj mu pravi, da nič dobrega. Roke mu drhtijo, s težavo precedi čaj in ga strahoma nese v kamro. Ko zagleda sestrin blede obraz, ki je pod temnimi lasmi še bolj blede, ga prešine zla slutnja.

»Privzdigni jo nekoliko, ji bom dala piti,« reče Tona.

Janez se nerodno približa postelji, z roko objame Ano čez hrbet in jo skuša spraviti vsaj malo pokonci. Začudi ga, da je tako težka. Skoraj mu omahne iz rok.

»Ana, popij malo čaja!« ji ukaže Tona.

Ana s težavo dviguje veke, njene oči so motne. Tona primakne lonček k njenim ustom in ji skuša vliti nekoliko tekočine vanje. Dvakrat kratko pogoltne, potem se ji oči zapro in obvisi v bratovih rokah.

»Ana, še malo! Moraš popiti ta čaj, da se bo ustavila krvavitev!« vzklikne Tona.

Toda Anine oči se več ne odprejo.

Tona tiplje za utripom. Šibak je, a vendar še je.

»Počakajmo, kaj se bo naredilo,« reče Janezu, ki se šele zdaj zave drobnega glaska v predalu in je v enem koraku pri njem.

»Deklica je,« reče Tona z utrujenim glasom.

Janez stoji ob predalniku in razneženo gleda svetli, rdečkasti obrazek, ki je edino, kar vidi od sestrinega otroka, povitega v plenice. S kazalcem nežno podrsa po otrokovem ličku, dete pa se začne obračati za njegovim prstom.

Vtem se domači začnejo vračati od maše.

»Pokliči mater, Janez!« mu reče Tona.

Janeza odnese iz kamre.

»Mati, Tona vas kliče!«

»Kaj bi pa rada! Jaz ji nimam kaj pomagati,« se nejevoljno obregne.

»Pojdite, Ana ni dobro!« jo Janez potisne proti vratom kamre.

»Sama si je to zakuhala,« že med vrati reče Stargova.

»Čujte, Stargova, z Ano je slabo. Veliko krvi je izgubila in še kar krvavi. Veliko preveč. Ne vem, kaj naj naredim. Dala sem ji rmanovega čaja, pa ga je komaj pokusila, nato je padla v omedlevico ... Žila ji čisto narahlo utriplje ...«

Stargova mati otrpne. Komaj se premakne k postelji. Ko na vzglavniku vidi hčerin blede obraz in zaprte oči, pod katerimi so se črnili temni kolobarji, jo mrzlo zgrabi za srce.

»O, Bog, odpusti mi, da sem bila taka do nje ... odpusti mi in mi jo ohrani!« vroča želja prežema njene misli in njeno srce.

»Tona, kaj naj naredimo, da ji bo pomagalo?« mrzlično išče pomoč pri babici.

»Nimamo kaj ... če bo premagala to ... če se krvavitev zmanjša, se bo izvlekla ... samo tega ne morem vedeti zagotovo ...«

Stargova se nenadoma zasuka k predalniku. Droben glasek požee zaveka. Iztegne roke in pazljivo vzame otroka v naročje.

»Deklica je ...« je že tretjič povedala Tona.

Stargova je pokimala in pod ruto skrila motne oči.

Ta pomladna nedelja prinese Stargovim veliko žalost. Čeprav se je zjutraj kazal tako krasen dan, se še pred koncem dneva svet obrne na glavo. Ana se ne zave več in proti polnoči Tona ne zatiplje več utripa na njeni roki. Ko pogleda mater, ki se ves dan ni ganila od Anine postelje, ta takoj ve, da je Ana odšla ...

Novorojenka zajoče, zapuščena v tistem predalu, kamor so jo položili spat, ko so jo z veliko težavo nekoliko nahranili z močno razredčenim kravjim mlekom. A dete joče, kakor bi vedelo, da v postelji nedaleč stran leži njena mamica, ki jo je komaj videla in je ne bo nikoli več vzela v svoje naročje ...

Ivana Vatovec
MED JATAMI SENC

Redna zbirka Celjske Mohorjeve družbe za leto 2026
Slovenske večernice 175

Redna knjiga knjižnega daru Mohorjeve družbe v Celovcu za leto 2026
Družinske večernice 82

Urednica: Mag. phil. Barbara Žnideršič
Korektorni pregled: dr. Meta Lenart Perger
Oblikovanje in prelom: Lidija Murenc
Fotografija na naslovnici: Shutterstock

Izdali in založili:

Društvo Mohorjeva družba in Celjska Mohorjeva družba, d. o. o.,
za založbo predsednik Lojze Kozar in ravnateljica dr. Tanja Ozvatič,
Mohorjeva družba v Celovcu,
za založbo dr. Karl Hren, mag. Hanzi Filipič

Celjska Mohorjeva družba, Prešernova ulica 23, 3000 Celje, Slovenija
www.mohorjeva.org

Natisnila tiskarna Dravski tisk v 1900 izvodih.
Celje-Celovec 2025